

DOKUMENTUM

A BÉKÉRE NEVELÉS A TÖRTÉNELEMTANÍTÁSBAN

A tankönyvmódosítások gondolata a bennük fellelhető szélsőséges nacionalizmusra utaló jelek (előítéletek más nemzetekkel szemben, tényszerű hibák stb.) miatt már az I. világháború után felmerült. Ilyen jellegű kezdeményezésnek tekinthető a skandináv *Föreningen Norden* (magánemberek és szervezetek laza szövetsége), vagy az a bizottság, amely 1925-ben alakult a Népszövetségen belül, s amely 1932-ben egy jelentősebb határozatot hozott (*A resolution to develop a model for international consultations on textbooks*). Valószínűleg nem túl meglepő az a tény, hogy tankönyvi nemzetközi szintű szakmai konzultációk leginkább olyan országokban voltak sikeresek, ahol szomszédos népek már régebb óta éltek békében egymás mellett (például a skandináv államok vagy Latin-Amerika országai).

Határozottabb fellépésre mindamelllett csak a II. világháború után került sor, gyakran az UNESCO égisze alatt. Említésre méltó az UNESCO első Általános Konferenciáján 1946-ban kidolgozott program (*Programme for the improvement of textbooks and teaching materials as aids in developing international understanding*), amelyet három évvel később egy kézikönyv (*handbook for the improvement of textbooks and teaching materials as aids to international understanding*) megjelenése követett. A tankönyvkutatásokban igen fontos szerep jut az 1975-ben alapított braunschweigi Georg Eckert Intézetnek, amelynek nevével jelen számunkban több helyen is találkozhatunk.

Az időben egy kicsit előre ugorva az olvasó figyelmét fel szeretnénk hívni egy 1999-es, a svédországi Visby-ben – szintén az UNESCO égisze alatt – szervezett konferenciára, amely a Disarming History (nagyjából *A békére nevelés a történelemoktatásban*) címet viselte. Természetesen ez a rendezvény sem előzmények nélküli, és, ahogy erre megnyitó beszédében Federico Mayor, az UNESCO főigazgatója is rámutatott, az egy évvel korábban szervezett *Dél-Kelet-Európa: kultúrák kereszteződése* (South-East Europe, a Crossroads of Cultures) nevű konferencia szerves folytatásának tekinthető. Jelen számunkban a visby-i konferencián elfogadott határozatokat és ajánlásokat közöljük.

Határozatok és ajánlások

A résztvevők

- érdeklődéssel fogadták az Egyesült Nemzetek 53. Közgyűlése által 1999. szeptember 13-án elfogadott *Nyilatkozat és Akcióprogram a béke kultúrájáról* dokumentumot, amely többek között ösztönzi a „tantervek és tankönyvek átdolgozását az 1995-ös *Nyilatkozat és Integrált*

Cselekvési Keretprogram a béke, emberi jogok és demokrácia oktatásáról szellemében, amelyhez kérésre az ENSZ Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete technikai segítséget nyújt”;

- véleménye szerint a visby-i konferencia az első lépés az említett ENSZ Akcióprogram megvalósításában, amelyet további lépéseknek kell követniük;
- emlékeztetnek az UNESCO 1996–2001 Középtávú Stratégiájában (28 C/4 dokumentum, 158. és 159. bekezdések) vázolt nemzetközi együttműködési szempontokra a történelemtantervek és tankönyvek átdolgozása, valamint a történelmi kutatás terén két vagy több ország részvételével;
- elismeréssel nyilatkoznak az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése által 1999. szeptember 21-én benyújtott javaslatról, amely kezdeményezi az ET és az UNESCO közötti „együttműködési megállapodás” aláírását, amely többek között a dél-kelet-európai országok oktatási rendszerének, tanterveinek és tankönyveinek reformjára is vonatkozna;
- a visby-i konferencián hallott beszámolók alapján, amelyekben az UNESCO, az ET, az EU (Stabilitási Egyezmény, Royaumont-i Folyamat), civil szervezetek, például a Georg Eckert Intézet, EUROCLIO, CIVITAS, Közép-Európai Egyetem (CEU), AIESEE és a Közös Történelemkönyv Projekt, valamint dél-kelet-európai kormányzati és civil szakértők megosztották egymással érdekes tapasztalataikat és folyamatban lévő projektjeiket.

A résztvevők aggodalmukat fejezik ki amiatt, hogy

- a dél-kelet-európai politikai és gazdasági fejlemények válságos helyzetet idéztek elő az oktatási költségvetésben;
- a különböző kulturális háttérrel rendelkező emberek együttélése továbbra is problémákkal terhelt;
- a történelemtanításban jellemző a nemzeti identitás hangsúlyozása mások identitásának kárára;
- számos történelemtankönyv túlzott hangsúlyt helyez a nemzeti szempontokra, a háborúkra és erőszakra, miközben háttérbe szorítja a történelem nemzetközi, regionális és helyi dimenzióit, és nem említi érdemben a különböző társadalmi csoportok illetve nemzetek közötti békés együttélés, együttműködés, kulturális nyitottság és kölcsönös elfogadás időszakait.

A résztvevők a következő elveket és szempontokat fektetik le:

- a történelemtankönyvek célja, hogy a múlt és jelen megértését formálják, a jövőre nézve nyílt végű szempontokat dolgozzanak ki, helyet biztosítsanak a mai multikulturális világ kialakulásának, ahogy azt a *Kulturális és Fejlesztési Világbizottság* jelentése (Perez de Cuellar-jelentés, „Kreatív sokszínűségünk”) körvonalazza;
- a történelemtanítás feladata, hogy a történelmi és ma élő személyeket több szempontból bemutató s ezáltal különböző módon értelmezhető forrásokkal fejlessze az önálló és kritikus gondolkodást, az „egymás mellett élés” és a „pluralista oktatás” elveire építve, ahogy azt a *21. századi oktatásért világbizottság* jelentése (Delors-jelentés, „Az oktatás rejtett kincs”) és az ET Parlamenti Közgyűlésének 1283. számú ajánlása (1996) vázolja;
- a történelemtanítás feladata, hogy fejlessze a fiatalok képességét a figyelmükért versengő médiumok információinak megértése és kiválasztása terén;
- a tantervek és a tanárképzés feladata innovatív, interdiszciplináris megközelítések kidolgozása a történelem, irodalom, idegen nyelv és más tárgyak tanítása területén;
- a nemzeti ellentéteket keltő történelmi megemlékezések helyett olyan megemlékezéseket kell tartani, amelyek lehetőséget adnak a megbékélés, a kölcsönös megértés és az együttműködés gondolatának terjesztésére.

A résztvevők a következő ajánlásokat teszik az UNESCO főigazgatójának, együttműködésben az Európai Unióval (Stabilitási Egyezmény, Royamount-i Folyamat) és az Európa Tanáccsal:

- az UNESCO középtávú stratégiájában lefektetetteknek megfelelően fejlesszék tovább a történelemtanítás szempontjait egy különböző szervezet, intézményeket és civil szervezeteket átfogó stratégiává;
- fejlesszék tovább a tapasztalatok, ötletek, javaslatok és kapcsolódó kutatási eredmények (pl. a „Fiatalok és történelem” program) terjesztése, illetve a hálózatépítés létező formáit, a lehető legteljesebb mértékben kihasználva a fejlett számítástechnika kínálta lehetőségeket;
- vizsgálják a bevált és kiemelkedő történelemtanítási módszereket;
- támogassák az ezen a területen végzett kutatást és elemzést;
- dolgozzanak ki egy konkrét cselekvési tervet a dél-kelet-európai régióra, amelynek célja, hogy elősegítse a kormányzati szervek és civil szervezetek közti kapcsolatok létrehozását és fejlődését, a tanárképzés megújítását, az UNESCO Társult Iskolák Hálózatának bevonását az új történelemtanítási anyagok és módszerek kidolgozásába, az ellenérzések helyett a megbékélést segítő történelemtanítási módszerek elismerését, a bevált és kiemelkedő módszerek széleskörű bevezetését, az innováció ösztönzését kísérleti projekteken keresztül, két- vagy akár többoldalú kísérleti programok ösztönzését az oktatási segédanyagokkal és tankönyvi modulokkal, az újító jellegű internetes anyagokhoz és módszerekhez való hozzáférés javítását, támogassák Dél-Kelet-Európa tagállamainak két- vagy többoldalú, a történelemtankönyvek módosítására tett kezdeményezéseit, például a más nemzetekkel vagy társadalmi csoportokkal szembeni előítéletek és sztereotípiák tankönyvekből való eltávolítása révén.

A résztvevők a következő ajánlásokat teszik a dél-kelet-európai tagállamoknak és azok nemzeti bizottságainak:

- amennyiben lehetséges, tegyék lehetővé, hogy a tanárok több történelemtankönyv közül választhassanak;
- ösztönözzék az oktatási segédanyagok használatát, amelyeket az UNESCO, az ET és az EU bocsát rendelkezésre, illetve amelyeket különböző kormányközi szervezetek és intézmények vagy civil szervezetek (pl. a Georg Eckert Intézet, EUROCLIO) támogatásával megvalósuló programok választottak ki;
- vezessenek be módszereket a tanárképzésben más tankönyvek és oktatási segédanyagok használatára;
- segítsék elő a történelemtanítás értékelését és kutatását;
- biztosítsák a tankönyvírók szellemi szabadságát, kapcsolják a tankönyveket a tantervekhez, hozzanak létre történelemtankönyv-író csoportokat, amelyekben gyakorló tanárok is helyet kapnak, és amelyek más országbeli tankönyvekkel és nemzetközi szervezetektől származó információval egyaránt rendelkeznek;
- segítsék és támogassák a történészek és történelemtanárok szakmai szervezeteinek nemzeti, regionális és nemzetközi szintű kapcsolatait;
- a kulturális együttműködésről kötött kétoldalú megállapodásokban, illetve a megfelelő fórumok napirendjében kapjon helyet a tantervek, tankönyvek és más oktatási anyagok cseréje;
- keressék az együttműködési lehetőségeket az UNESCO-val és más európai kormányközi szervezetekkel a történelemtanításban használt oktatási anyagok két- vagy többoldalú együttműködésben történő elkészítésére.

A résztvevők a következő ajánlásokat teszik más európai tagállamoknak és azok bizottságainak:

- vegyék figyelembe a visby-i konferencia eredményeit és jegyzőkönyvét;
- támogassák a dél-kelet-európai regionális kezdeményezéseket a történelemtanítás reformjának, valamint új tankönyvek és oktatási anyagok kidolgozásának területén;
- hívják meg Dél-Kelet-Európa szakértőit a témában rendezett európai tanácskozásokra;
- bocsássák a dél-kelet-európai országok rendelkezésére a történelemtankönyvek átdolgozására irányuló két- vagy többoldalú projektekkel kapcsolatos tapasztalataikat.

A résztvevők a következő ajánlásokat teszik a szakmai intézmények, egyesületek és szervezetek felé:

- vegyenek részt az UNESCO Nemzetközi Tankönyvkutatási Hálózatának munkájában, osszák meg tapasztalataikat, ötleteiket és javaslataikat a hálózat más tagjaival;
- fejlesszék tovább a nemzetközi együttműködést a történelemtanítás terén, dolgozzanak ki javaslatokat és újításokat, amelyek a kormányzati csatornákon keresztül eljutnak az UNESCO, az ET, az EU (a Stabilitási Egyezmény és a Royamount-i folyamat keretében) illetékeseihez és a civil szervezetekhez.

A résztvevők a következő ajánlásokat teszik az UNESCO-nak, az ET-nak, az EU-nak, a kormányoknak, valamint a civil és szakmai szervezeteknek:

- támogassák és segítsék a Georg Eckert Intézetet, mint az UNESCO Nemzetközi Tankönyvkutatási Hálózatának koordinátorát, illetve mint az ET információ és tankönyvcserelébonyolítóját feladatainak ellátásában, valamint egy dél-kelet-európai részleg létrehozásában, amely többek között friss információt és anyagokat gyűjt a hálózat honlapja számára, és feltölti a központ történelemtankönyv-készletét;
- támogassák és segítsék az EUROCLIO-t a történelemtanítás és történelemtanulás fejlesztésében és megújításában.

(Szűcs Péter fordítása)